

דבר בית ההוראה

בהודאה על העבר ובקשה על העתיד שמחים
אנו להגיש לפני שוחרי התורה את גיליון בית
ההוראה לקראת חג הפסח הבעל"ט כאשר
דברי התורה והיראה המובאים בגיליון שמחים
ומאירים כנתינתם מסיני. טעמו וראו כי טוב ה'.

בגיליון זה מתפרסם בירורי הלכה עד ההלכה
למעשה בדיני "מי ספירת העומר" ממורינו
הגאב"ד שליט"א כאשר בסיום אף נערך מדור
מיוחד המסכם בקיצור אמרים את ההלכות
היוצאות למעשה.

הגיליון הנוכחי מתייחד בשיחה מרוממת
ונדירה מפי מרנא בעל ה"דרכי שמואל" זי"ע
הנוגע הן בכללות לימי חודש ניסן ובעיקר
במצב של ימי המלחמה בה אנו נמצאים כעת,
כאשר הדברים שהיו יפים לשעתם יפים גם
לעת כעת, כאשר כל הוראה את ניצוצי גחלי
אש יאמרו ברקאי, להתחזק בהשקפה הצרופה
ובמבט הנכון של בני התורה על תקופה זו.

כן מופיע בגיליון זה 'בירור הלכה' בדין "אכילת
מצה כל שבעה" מפי עמוד ההוראה הגאון
הגדול רבי עזריאל אויערבאך שליט"א כאשר
תחזינה עיניכם.

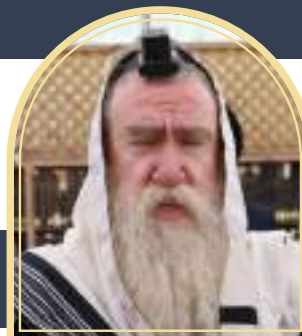
וביותר עלזה לבנו על הבשורה הטובה לתושבי
עירנו כאשר בקרוב נזכה להרחבת גבולי
הקדושה של בית ההוראה, לאור הביקוש
העצום להרחבת שעות המענה והעמדת משכן
קבע לפעילות בית ההוראה.

תודתנו נתונה לנציגי "בני תורה" בעירנו על
הסיוע והאווון קשבת לכל צרכי בית ההוראה,
ויברכו על כך מן השמים

פסח כשר ושמח

משולחן גבוה

פסקים, הליכות והנהגות בענייני ספירת העומר
מחוקט מתוך שיעורי וכתבי מרן הגאב"ד הגאון
הגדול רבי מרדכי גרוס שליט"א

נישואין בימים הללו¹, כך אסרו גם תספורת
וכפי שמצינו איסור זה באב"ל³.

אלו שערות בכלל האיסור

איסור התספורת אינו רק על שערות הראש,
ובכלל איסור זה אף גילוח שער הזקן, וכפי
שמצינו באיסור התספורת בשבוע שחל בו
תשעה באב⁴, ואמנם שיער השפה המפריע
לאכילה מותר לקוצצו⁵, וכן באופן שגודל
השיער מעכבו בהנחת התפילין של ראש⁶.
ובין איש ובין אשה בכלל האיסור⁷, אלא

לקט הלכות הנהגות בימי ספירת
העומר^{1*}

בגדר איסור תספורת

בשו"ע (סי' תצג ס"ב) נוהגים שלא
להסתפר עד ל"ג לעמר שאומרים שאז
פסקו מלמות. ובפשטות עיקר טעם
האיסור הוא משום אבלות, וכשם שאסרו

1 * נכתב ונערך מתוך שיעורי וכתבי רבינו מרן הגאב"ד שליט"א ע"י הגאון רבי אברהם ברנר שליט"א ותשח"ל.
2 כמבואר שם (ס"א).

3 ואמנם בכף החיים הביא (והוא מפרי עץ חיים שער ספירת העומר פ"ז) שטעם איסור תספורת הוא מפני
שרבי עקיבא היה דורש תגים וכתרי אותיות [וכמבואר בגמרא מנחות (כט:)], ותגים וכתרי אותיות הם כשערות
לגבי אותיות, וכיון שמתו תלמידי רבי עקיבא בימים אלו, לכן אסרו לספר השערות הרומזים לקוצים ותגים
שעל גבי אותיות. והיה מקום לדון בטעם זה, כי לכאורה אדרבה יש בו טעם וסיבה לספר השערות, להורות
בזה שעתה חסר מי שידרוש לנו הקוצים והתגים. והביאור בזה על פי המבואר בתוספות (שבת קנ. ד"ה ורבי)
לגבי רבי יהושע בן קרחה, שהוא בנו של רבי עקיבא שנקרא 'קרחה', וכמאמר בן עזאי (בכורות נח.). שכל חכמי
הדור לפניו הם כקליפת השום חוץ מן הקרחה הזו, והטעם שנקרא רבי עקיבא כן, התבאר בקדמונים שהוא מפני
שדרש התגים והקוצים של האותיות, והיינו שעל ידי זה שדרשם הורידם וקרחם ועל ידו נעשו כחלק מן האות,
ולא כחלק נפרד וכדבר הטפל לאותיות. ומעתה כיון שתלמידי רבי עקיבא היו בכלל דורשי הדרשות של תנאים
ותנאים, נמצא שבפסיתרם לא היה מי שיקרח את התגים מן האותיות, ומשום כך אין מסתפרים באותם הימים
ואכמ"ל. וביע"ץ (בסידורו) הביא מהאר"י שימי ספירת העומר הם ימי דין, וכיון שיש לדין שייכות עם שערות
הראש, משום כך אין מסתפרים באותם הימים. ועוד טעם כתב, שמניעת התספורת בימי הספירה הרי היא
כספירת שבעה נקיים של זבה להעלותה מטומאתה יעוי"ש.

4 כמבואר בשו"ע (או"ח סי' תקנא ס"ב) שתספורת שבוע זה אחד ראשו ואחד כל שיער שבו אסור. וכ"ה
בהלכות שמחות (יו"ד סי' שצ ס"א) לגבי אבל שאסור לגלח שער אחד ראשו ואחד שער זקנו ואחד כל
שער שבו.

5 כמבואר בשו"ע לגבי שבוע שחל בו תשעה באב (או"ח שם סי' ג).

6 והוא הדין לגבי נערות שהותר להן לספר השיער באופן שהוא מפריע להן לעיניים, והרי הוא כשיער השפה
שהותר לספרו כשמפריע לאכילה, וכן בכל דבר הנצרך לצורך בריאות האדם הותר לו להסתפר לשם כך.
7 כמבואר בשו"ע (יו"ד שם). ואף שדעת השו"ע לגבי אבל להתיר נטילת שער באשה אחר שבעה [שלא כדעת
רמ"א שם שאסר אף לאשה] מכל מקום התבאר שלגבי איסור התספורת שבימי ספירת העומר אף אשה בכלל,
וכמבואר בתשובות רב פעלים (ח"ד בקונטרס סוד לישרים סי' ט) ובאגרות משה (יו"ד ח"ב סי' קלז).

דין אכילת מצה כל שבעה

מרן עמוד ההוראה הגאון הגדול
רבי עזריאל אויערבאך שליט"א

עמוד 10

חודש ניסן
בצל המלחמה

מרנא בעל ה"דרכי שמואל" זי"ע
עמוד 7

מהלילה¹⁶. והוא הדין לאותם הנוהגים כדעת השולחן ערוך שאין להסתפר עד יום ל"ד בבקר, שבמקום צורך גדול יש להם להקל ולהתיר התספורת כבר מיום ל"ג.

כשחל ל"ג בעומר ביום ראשון

אם חל ל"ג בעומר ביום ראשון התבאר ברמ"א (שם ס"ב) שנוהגים להסתפר כבר ביום ששי לכבוד שבת, ואמנם לא הותר הדבר אלא ביום ששי ולא בליל ששי. ובאופן שלא הסתפר קודם השבת, יש מקום לדון אי יש בו מקום היתר כיון שכבר הותר בתספורת ביום ששי, או שמא כיון שלא היה אותו ההיתר אלא לצורך השבת, עתה שהוא כבר אחר השבת לא הותר לו הדבר ויצטרך להמתין ליום, ולהלכה יש להחמיר בזה שאם לא הסתפר קודם השבת שלא יסתפר במוצאי השבת, אלא אם כן הוא מקום צורך שאז הותרה התספורת כבר מליל ל"ג בעומר.

בידור לנוהגים לא להסתפר עד ר"ח או ג' ימי הגבלה

לאותם שנהגו שלא להסתפר עד ראש חודש סיון או עד שלושת ימי הגבלה, אם הושלמו אותם הימים ביום ראשון, נחלקו גדולי האחרונים אם אף באופן זה הקילו להתיר התספורת קודם השבת לכבוד שבת, דעת הרמ"א (תשובות או"ח ס' קנו) שאף הוא כדין ל"ג בעומר שחל ביום ראשון, שהתירו את התספורת מיום ששי, אמנם החתם סופר (בהגהות שו"ע ס' תצג) והחכמת שלמה (שם) כתבו לאסור, דיש לחלק בין ל"ג בעומר שחל ביום ראשון לראש חודש סיון שחל אז¹⁷. ולדינא יש להחמיר בזה לכתחלה, שאף אם חל ראש חודש סיון או היום הראשון של שלושת ימי הגבלה ביום ראשון, לא הותרה התספורת קודם השבת.

כשחל ר"ח אייר בשבת

כשחל ראש חודש אייר בשבת, כיון שיש כאן תוספת שמחה של שבת ושל ראש חודש, מותר להסתפר בערב שבת מפני כבוד השבת, והיתר זה הוא אף לנוהגים להסתפר אחר ל"ג בעומר, ואף שמחמת כן יחסר להם מהשלושים ושלש יום שנוהגים בהם באבלות¹⁸, מלבד לנוהגים בצוואת רבי יהודה החסיד שלא להסתפר בראש חודש אף

שבאיש נאסר כל שיער גופו ואף במקומות בית הסתרים, ואצל אשה לא נאסרה אלא תספורת, אך הותרה הסרת שיער בשאר מקומות כדי שלא תתגנה על בעלה, ומכל מקום ריסי העיניים והגבות אינם בכלל שיער והותרו לאותם הרגילים להורידם, וכן סריקת הראש אינה בכלל האיסור⁸.

הותרו לחוה"מ הותרו לכל ימי הספירה

בפמ"ג (שם משב"ז סק"א) כתב⁹, שבכל האופנים שהותרו להסתפר בחולו של מועד¹⁰, הותרו גם בימי הספירה, כי ימי הספירה אינם עדיפים מחול המועד. ואף שהיה מקום לדקדק בדבריו, כי כל ההיתר בחולו של מועד אינו אלא מפני כבוד יום טוב, שמשום כך הותר לו ייפוי ומניעת צער, אך בימי הספירה אין טעם להתירו, ואדרבה יצטער בהם ולא יסתפר¹¹, מכל מקום נקטינן להלכה כדבריו.

קטנים שהם בני חינוך יש להחמיר שלא לספר אותם באותם הימים, אלא אם כן הוא מקום צורך, וכגון שיש לו שער רב שמצטער על ידי זה, שאז יש להקל לגבי קטנים¹².

נעשה בן שלוש

אם נעשה בן שלוש בימי ספירת העומר, מעיקר דינא מותר לספר אותו באותו היום ואין צריך לדחותו¹³, ומכל מקום יש שנהגו להימנע מתספורת אף לגבי קטן¹⁴.

הימים האסורים בתספורת

זמן איסור התספורת בפשטות הוא באותם הזמנים שנאסר בהם לישא אשה וכפי המנהגים שבזה, ואם כן לדין שאנו נוהגים בזה מפסח ועד ל"ג בעומר אף תספורת אסורה עד ל"ג בעומר ביום, ומיום ל"ד בעומר ועד ראש חודש, אף דקיי"ל לאיסור בנישואין, מכל מקום לגבי תספורת נחלקו המנהגים, שיש שהחמירו אף בה לאסור עד ראש חודש, אך רבים הקילו בזה להתיר מיום ל"ג בעומר¹⁵.

ליל ל"ג בעומר

בדברי הרמ"א (שם) התבאר, שאין להסתפר עד ל"ג בעומר בעצמו ולא מבערב, וכן נקטינן להלכה. ומכל מקום במקום צורך, אפשר לסמוך על דעת רבים מן הפוסקים, שהתירו התספורת כבר

8 וכדמצינו בשבוע שחל בו תשעה באב שאף שנאסרה בו תספורת, מכל מקום אין להחמיר בסריקת הראש [כמבואר במשנ"ב (ס' תקנא סק"כ)] והוא הדין אם כן לימי הספירה.
9 והו"ד בביה"ל (ס"ב).
10 כיוצא מבית האסורים שלא היתה לו אפשרות להסתפר קודם לכן, ושאר האופנים המבוארים בשו"ע (ס' תקלא).
11 וביותר, דהא הפמ"ג עצמו כתב שם שכל היתר זה הוא רק באותם הנוהגים בהנהגות ימי הספירה רק אחר חול המועד, אך לאותם הסוברים שהנהגות ימי הספירה הם אף בימי חול המועד, אף אותם שהותרו להסתפר בחולו של מועד לא הותרו בחול המועד של פסח, כיון שמצטרפים בו שני הדברים לאיסור, ימי חול המועד וימי הספירה.
12 וכמבואר לגבי חול המועד (שו"ע ס' תקלא ס"ו ובמשנ"ב שם ס"ק טו). ואף שהיה מקום לדון בו, שהוא דווקא בחולו של מועד, כיון שאין טעם האיסור אלא כדי שלא יכנס לרגל כשהוא מנוול, ואין שייך טעם זה בקטן, מכל מקום מצינו כן אף בימי בין המצרים, שאין איסור הקטנים אלא בשבוע שחל בו, אך קודם לכן הותרה תספורת אצל קטנים [כמבואר בשו"ע (ס' תקנא ס"ד) ובמשנ"ב שם (ס"ק פב)] ואף שגם בזה היה מקום לדון בדמיון האופנים, כי אין איסור התספורת עד שבוע שחל בו אלא כחומרא בעלמא, שלא כימי הספירה שהאיסור בהם הוא ממנהג קדום, והיה מקום אם כן להחמיר בו יותר שלא להתיר בו אף לקטן, מכל מקום נקטינן כן כדינא להתיר התספורת לקטן אף כשהגיע לגיל חינוך משום צורך.
13 וכמבואר בפמ"ג דכל שהותר בתספורת בחולו של מועד הותר גם בימי ספירת העומר.
14 ולהקדימו לימים שקודם החג או לאחר ל"ג בעומר.
15 וטעם החילוק בזה הוא מפני שטעם איסור נישואין באותם הימים שאחר ל"ג בעומר [עד ראש חודש או עד ג' ימי הגבלה לדעת המחמירים] התבאר בט"ז שאינו משום פטירת תלמידי רבי עקיבא, אלא מחמת הגזרות שהיו אחר כך [או על כל פנים בצירוף אותו הטעם] ועל כן לא אסרו מטעם זה אלא נישואין שיש בהם שמחה גדולה אך לא על תספורת. וינהג בזה כל אחד כמנהגו.
16 והוא דעת אליהו רבה (סק"ז) החק יעקב הגר"ז ועוד. וטעם הדבר לדבריהם משום שאין אומרים תחנון אף ביום שלפניו, ומוכח אם כן שאף בלילה יש כבר שייכות לשמחה. ובמה שכתב הרמ"א שאין להסתפר מבערב, הם פירשו דבריו שאין הכוונה ללילה שלפניו אלא לערב יום ל"ג בעומר והיינו מבעוד יום שלפניו.
17 והטעם שסברו שדין זה הוא דווקא בל"ג בעומר, או מפני של"ג בעומר הוא יום שהותר בתספורת לכל הדעות, או מפני שלנוהגים איסור אף אחר ל"ג בעומר, אם לא יותר לו הדבר קודם ל"ג בעומר יאה אסור בתספורת אחר כן, שלא כראש חודש סיון או שלושת ימי הגבלה שאף אם לא נתיר לו להקדים התספורת קודם השבת, מכל מקום יותר בתספורת מיד אחר השבת.
18 כן היא סתימת המשנ"ב (ס' תצג ס"ק ה) ועוד פוסקים. וטעם הדבר יראה על פי המבואר בשו"ת הרדב"ז (ס' תרפז) שאף הנוהגים באבלות מתחילה ועד ל"ג בעומר, הותר להם להסתפר בראש חודש אף אם לא חל בערב שבת, ואם כן יש מקום להקל בזה באופן שחל ראש חודש בערב שבת. [ואמנם במשנ"ב (ס' רס סק"ז) הביא לדברי המג"א, שצוואת רבי יהודה החסיד היא, שלא להסתפר בראש חודש ואפילו אם חל בערב שבת, ואף שיש מקום לחלק שאין דבריו אלא במי שיכל להסתפר קודם לכן, ולא במי שנמנע

כשחל בערב שבת¹⁹, שלא יוכלו להסתפר מחמת כן אף בראש חודש שבימי ספירת העומר.

תספורת ביום ל"ג בעומר

רבים נוהגים כדעת האר"י ז"ל²⁰, שלא להסתפר אף בל"ג בעומר עצמו, ונמנעים מתספורת מחג הפסח עד ערב שבועות²¹. ומי שנהג כן ורוצה לחזור בו ממנהגו, צריך לעשות התרת נדרים בשביל כך. ואפשר שלשיטה זו, אין צריך להמתין עד ערב שבועות ביום, ואף הלילה שלפניו מותר²². ואמנם אף לשיטה זו, אם חל ערב שבועות בשבת, יכול להסתפר בערב שבת אף שהוא יום מ"ח לספירה²³.

בעל ברית ופדיון הבן

כתב הרמ"א (סי' תצג ס"ב) שמי שהוא בעל ברית [היינו סנדק או מוהל²⁴] או שהוא מל את בנו²⁵, מותר לו להסתפר בספירה לכבוד המילה, והיתר זה לאבי הבן הוא אף אם אינו נמצא במקום הברית²⁶ ובמקום צורך גדול אף הקוטער בכלל היתר. ובזמנם היה היתר זה אף ביום שקודם המילה סמוך לערב²⁷. וכן

בפדיון הבן אבי הבן והכהן השייכים לשמחה הותרו בתספורת²⁸. ומכל מקום אותם הנוהגים כדעת האר"י ואינם מסתפרים ביום ל"ג בעומר, ודאי לא הותרו בתספורת בשביל כך.

אם זמן הברית הוא בשבת, התירו לבעלי הברית להסתפר בערב שבת אף קודם חצות היום²⁹. ואם חל יום המילה ביום ראשון, אף שיש מתירים להסתפר מערב שבת³⁰, מכל מקום להלכה נקטינן לחומרא שבשביל ברית אין להסתפר מערב שבת³¹. וכן אף שיש שסברו שבאופן שלא הסתפר קודם הברית, מותר לו להסתפר אף אחר הברית כיון שאותו היום הוא יום טוב בעבורו³², מכל מקום לא

נקטינן כן להלכה.

נער בר מצווה

נער שנעשה בר מצווה בימי הספירה נחלקו בזה האחרונים, שיש שסברו שאף הוא הותר בתספורת³³, ויש שאוסרים, ולהלכה יש להחמיר בזה כדעת האוסרים, אלא אם כן הוא מגודל בשעריו³⁴. והראוי הוא שישתפר הנער בעודו קטן קודם שנעשה גדול³⁵.

לצורך שידוכים

לא הותרה תספורת לצורך שידוכים ומי שהתספורת מעכבתו ידחה בדיקת השידוך לאחר ימי הספירה.

חתן

חתן הותר לו להסתפר כבר בערב שבת שקודם החתונה³⁶, וכן הותר בתספורת ביום חתונתו ובשבעת ימי המשתה³⁷, ונראה שהיתר זה הוא אף לקרואים שלא יבואו לחתונה אם לא יסתפרו³⁸. אך לאותם הסוברים כהאר"י ז"ל שלא להסתפר עד ערב שבועות, אף חתן לא הותר בתספורת בכל אותם הימים³⁹.

דיני ברכת שהחיינו וקניית דבר חדש

אף שמעיקר הדין אפשר לברך ברכת שהחיינו בימי ספירת העומר, מכל מקום לכתחלה יש להחמיר שלא לברך ברכת שהחיינו בימים אלו⁴⁰, מלבד עדות הספרדים שנהגו בזה כשיטת המאמר מרדכי (סי' תצג ס"ב) שהקל בזה⁴¹.

בשבת קודש

ומכל מקום אם אוכל פרי חדש בשבת הותר לו לברך ברכת

מלהסתפר מחמת ימי הספירה, מכל מקום נקטינן שצוואת רבי יהודה החסיד היתה אף באופן זה] ואף שיש שיטות המקילים בזה, הסוברים שאם אינו יכול להסתפר בראש חודש, הותר לו להסתפר ביום חמישי אחר חצות, מכל מקום לא קיי"ל הכי להלכה, וע"כ המקפידים על צוואת רבי יהודה החסיד שלא להסתפר בראש חודש, יש להם לנהוג כן אף בימי ספירת העומר.

19 וכשחל ר"ח איר בשבת אף בער"ש הוא ר"ח.

20 ואף שבמנחת אלעזר (ח"ד סי' ס) כתב, שמנהג האר"י הוא רק לברי מעלה ואין כל אחד יכול לנהוג כן, מכל מקום באחרונים תפסו שכל אחד יכול לנהוג בזה כמנהג האר"י שלא להסתפר עד ערב שבועות.

21 בעצם מנהג האר"י יש שהביאו ממחר"ו שאין איסור התספורת אלא עד יום מ"ח של העומר ולא עד ערב שבועות, ואמנם רבים הוכיחו שלא כדבריהם, שהרי אין לאדם להסתפר באופן שהיום השלישי לתספורת יחול ביום טוב או בשבת, ובהכרח אם כן שהאר"י לא נהג להסתפר באותו היום.

22 לאותם הנוהגים תדיר להסתפר בלילה.

23 אף שיש שהחמירו אף באופן זה מכל מקום להלכה נקטינן להתירא.

24 ואמנם הקוואטר"ר המוציא והמביא את התינוק אינו בכלל ההיתר כמבואר במשנ"ב (ס"ק יב). [שלא כהמבואר באליה רבה (סי' תקנא ס"ק כז) לגבי ימי בין המצרים].

25 היינו שיש לו בן שהוא צריך למול אותו אף שאינו מל אותו בעצמו, שאם לא כן הוא בכלל מוהל שהוא בעל הברית, וכמבואר במשנ"ב שם (ס"ק יב).

26 כ"כ בנשאל דוד (וא"ח סי' יט) והטעם משום שהוא צריך לעשות סעודה במקום שהוא נמצא, וע"כ הותר לו להסתפר בעבורה.

27 כמבואר בדרכי משה (שם ס"ק ג') ובפמ"ג (א"א ס"כ) והעתיקו במשנ"ב שם (ס"ק יג). ואמנם טעם היתר זה הוא מפני שבזמנם היה בעל הברית בא לבית הכנסת כבר בתפלת ערבית כשהוא לבוש בבגדי שבת, והיו נוהגים לעשות סעודה בבית המילה, ומשום כך התירו לו להסתפר לאותו הזמן, אך כיום שאין נוהגים כן נראה שאין לאותו ההיתר להסתפר בסמוך לערב. ומכל מקום אותם הנוהגים כן אף בזמננו, שבלילה לובשים בגדי שבת ועושים סעודה בליל הברית, מותר להם להסתפר בלילה שקודם הברית.

28 כבעל ברית שהותר באותו היום ומפני שהוא כיום טוב שלהם.

29 ובשעת הדחק יכול להקל ולסמוך על שיטות הפוסקים (פר"ח תשובות רבי ידידיה טיאה ווייל סי' מ ועוד) שהתירו התספורת כבר מיום חמישי.

30 כ"ה דעת המקור חיים והתשובה מאהבה (בהגהות לסי' תצג שם) שלא כדעת החתם סופר ותשובות אגורה באהליך (דף י') שמילה של יום ראשון אינה מתרת תספורת קודם השבת, ולא התירו תספורת בערב שבת אלא בל"ג בעומר שחל ביום ראשון.

31 וכ"ה בכף החיים (ס"ק לו).

32 כן הוא בהגהות מהר"ב רנשבורג והו"ד בשרם שלמה כת"י.

33 כ"ה במקור חיים (ס"ב) דנקט להתירא ומפני שהוא יו"ט שלו [וכמג"א (סי' רכה ס"ד) והו"ד במשנ"ב (שם ס"ק ו') שמצווה לעשות בו סעודה כיום שנכנס לחופה] והאי התירא הוא אף לאבי ששייך באותה השמחה.

34 שאם הוא מגודל בשעריו הותר לו לקצץ מעט.

35 ואף שהתבאר שקטנים שהגיעו לחינוך אף הם בכלל איסור תספורת בימי ספירת העומר, מכל מקום לצורך בר מצווה יש להתיר לו הדבר.

36 כן מבואר בדגול מרבה, בשע"ת (ס"ק ז') ובכה"ח (ס"ק ח') ובעיקרי הד"ט (סי' כא אות ט).

37 כמבואר בשו"ע (י"ד סי' שמב) באופן שמתו לו אביו או אמו, שהדין הוא שנוהג תחילה שבעת ימי המשתה ואחר כך את שבעת ימי האבלות, ובברכי יוסף שם שבשבעת ימי המשתה הותר בתספורת [שלא כדעת הבית דוד שם] ומטעמא דחתן דומה למלך ביופיו תחזינה עיניך.

38 ומכל מקום אם יודע מזמן החתונה מבעוד מועד ינהיג עצמו במנהג שיאפשר לו התספורת לקראת החתונה, ואף שאין נוהג כן בכל שנה, מכל מקום בשעת הצורך יכול לשנות מנהגו משנה לשנה.

39 כמבואר בשע"ת (ס"ק ח').

40 ומקור הדבר בתשובות ופסקים לחכמי אשכנז (סי' סט) בשם רבי שריא גאון, ובספר יוסף אומץ (סי' תתנה) בספר מנהג טוב (אות סא) ובלקט יושר לתלמיד תרומת הדשן (עמ' צז).

41 וכן הוא בפחד יצחק ובכף החיים (ס"ק ד). ואמנם אותם מהם שכבר החמירו על עצמם שלא לברך שהחיינו בימי ספירת העומר צריכים התרת נדרים לזה, ובפרט אם ידעו שאין זה אלא חומרא בעלמא ואעפ"כ נהגו להימנע בזה.

מלקנות אם אין הכרח בדבר⁵⁵. סיוד הדירה וצביעתה הותרו מעיקר הדין, אף שיש שהחמירו להימנע אף בזה⁵⁶. ועכ"פ יש מקום להחמיר שלא לעבור לדירה חדשה בימי ספירת העומר, והצריך לכך יניח בה כלים וינוח בה מעט קודם ימי העומר, באופן שיהיה הבית חייב במזוזה, שאז נחשב הדבר שהתחיל בה את דירתו קודם ימי הספירה.

לשלוח מתנות

אף שיש שכתבו שאין לשלוח דורות ומתנות בימי ספירת העומר⁵⁷, מכל מקום למעשה לא נהגו בזה והותר הדבר.

לרחוץ בים

יש שנמנעו מלרחוץ בים בימי הספירה, ומשום שלא מסמני מילתא באותם הימים⁵⁸, ואף שיש מקום למנהג זה⁵⁹, מכל מקום מי שצריך לכך לצורך בריאותו, אין לו להימנע מכך אף בימי הספירה. וכן בשאר נסיעות בעלמא שהאדם נצרך להם שאין לו להקפיד בהם⁶⁰.

בפסח שני

כל דיני האבלות של ימי ספירת העומר נוהגים אף בפסח שני, ואף לאותם שאין אומרים בו תחנון משום שיש בו קצת יום טוב.

דיני איסור מלאכה

השיטות והטעמים בזה

בשו"ע (סי' תצג ס"ד) כתב, שנהגו הנשים שלא לעשות מלאכה מפסח ועד עצרת משקיעת החמה ואילך⁶¹, והתבאר שם בפוסקים שדין זה הוא אף באנשים⁶². ובטעם הדבר שיש להימנע ממלאכה מזמן שקיעת החמה, כתב הט"ז (סק"ב) או מפני שתלמידי רבי עקיבא נפטרו סמוך לשקיעת החמה ולאחריה, וכיון שנקברו באותו הזמן היו העם בטלים ממלאכה כדין ת"ח שמת⁶³. או מפני שבספירת העומר נאמר (ויקרא כג טו) 'שבע שבתות' שהוא מלשון שבות ממלאכה⁶⁴.

ונפקא מינה בין אותם הטעמים, שלטעם ראשון שהוא מפני מיתת תלמידי ר"ע, אינו שייך אלא בימים שנוהג בהם אבלות, אך בימים שאין אומרים בהם תחנון שלא מתו בהם אין טעם לאיסור. ולטעם

שהחיינו⁴², ואפשר לסמוך על זה אף בלבישת בגד חדש בשבת אם הוא במקום צורך⁴³. ואם נזדמן לו פרי חדש שיתקלקל אם יניחנו עד השבת, מותר לו לברך עליו ולאוכלו⁴⁴. וודאי שכך הוא באופן שכבר בירך את ברכת הפרי, ואם לא יאכל אותו עתה יהיה בזה ברכה לבטלה, שהותר לו לברך עליו גם ברכת שהחיינו.

לקנות או לגמור בגד חדש

בגד חדש יש שאסרו לגמור לתופרו או לקנותו, אף על דעת ללבושו אחר ימי ספירת העומר⁴⁵, ולדינא יש מקום לנהוג כאותם השיטות בתורת חומרא, שלא לקנות שום בגד חדש בימי הספירה. ואמנם אף לאותם השיטות אין זה אלא בבגדים החשובים, אך בגדים שאינם חשובים מותר לקנותם או ללבושם בימי העומר⁴⁶, וודאי כשהוא לצורך כשנלכלך לו או שאין לו בגד אחר⁴⁷.

לקנות לקטן שהגיע לגיל חינוך

קניית בגד לקטן שהגיע לגיל חינוך מותרת מעיקר הדין, כיון שאין ברור איסור לבישת בגד חדש בקטן אף כשהגיע לגיל חינוך⁴⁸, וכל שכן שהיא מותרת בשביל קטן שלא הגיע לחינוך, שעדיין אינו מבדיל בין ימי הספירה לשאר ימים.

לצורך נישואין

אף לדעת המחמירים שלא ללבוש בגד חדש אף בשבת⁴⁹, מכל מקום לצורך נישואין הנעשים בל"ג בעומר או בשאר ימים המותרים, הותר ללבוש בגדים חדשים אף בשבת שלפניהם⁵⁰. וכן יש מקום להקל בקניית כלים חדשים שאין בהם ברכת שהחיינו אלא ברכת הטוב והמטיב⁵¹.

הימים האסורים

זמן האיסור לגבי ברכת שהחיינו וקניית בגד חדש, בפשטות הוא בזמנים שיש בהם איסור תספורת, ומכל מקום למעשה ודאי יש להקל בו מראש חודש סיון, אף לנוהגים איסור תספורת באותם הימים⁵², ויש מקום להקל אף מל"ג ועומר ואילך⁵³.

רכישת דירה

קניית בית בימי הספירה הרי היא כקניית דבר שאין בו ברכת שהחיינו⁵⁴, ומכל מקום אף שהותרה מעיקר הדין, יש להימנע

- 42 דלא גרע מימי בין המצרים שאף בהם הותר לברך בשבת.
- 43 ואמנם בלא צורך יש להחמיר שלא ללבושו אף בשבת, וכמבואר בגאונים ובראשונים שאף בשבת יש להחמיר שלא ללבוש בגד חדש.
- 44 כמבואר במשנ"ב (סי' תצג ס"ב) שכל שנזדמן לו איזה ענין שצריך לברך עליו שהחיינו יברך, וכל שכן שהותר הדבר בברכות שהחיינו שבברית ובפדיון הבן.
- 45 כ"ה במנהג טוב (אות סא) ובלקט יושר שלא כדעת המתירים בזה. והיינו שלדבריהם אין האיסור רק באופן שהוא לובשו ומברך עליו ברכת שהחיינו, אלא עצם השמחה של השלמת הבגד או קנייתו אף היא אסורה.
- 46 כמבואר במשנ"ב לגבי ימי בין המצרים (סי' תקנא ס"ק מה). ואף שבלקט יושר כתב לאסור בימי ספירת העומר קניית כובע ומנעלים אף שהם כבגדים שאינם חשובים, מכל מקום אפשר להקל בזה ובפרט בגרביים וכיו"ב שמותר לקנותם לכתחלה.
- 47 וכן לשאר צורך כפגישות שידוכים וכיו"ב.
- 48 כיון שבדרך כלל גדר בגדי קטנים הוא כבגדים שאינם חשובים, ואף משום שכיון שאינו אלא מנהג, אין ברור חיוב החינוך על זה, דהא ליכא חובת חינוך אלא במנהג שהתקבל בכל ישראל, וקשה לומר כן על ברכת שהחיינו בימי הספירה שרבים לא נהגו בה ואכמ"ל.
- 49 שכן היא משמעות דברי הראשונים וכו"ל.
- 50 וכן הוא בשאר בעלי שמחה כבעל ברית או נער בר מצוה ואביו שהותרו בבגדים חדשים.
- 51 אף שלכתחלה יש להחמיר אף בזה, וכנהנו שיטות דלעיל שלא נאסרו הבגדים מחמת ברכת שהחיינו שבהם, ואף באופן שאין עליהם ברכה נאסרו מחמת השמחה שיש בזה.
- 52 כ"ה בלקט יושר וכ"כ בתשובות לבושי מרדכי (ח"ג סי' קנג).
- 53 כיון שלא כו"ע מודו בענין זה של ברכת שהחיינו, ואף לגבי תספורת רבים הם המתירים באותם הימים.
- 54 דכיון שהוא של שותפים אין בו אלא ברכת הטוב והמטיב.
- 55 כגון כשיש חשש להפסד המקח או מחמת תשלום דמי השכירות.
- 56 ושמא אכן יש מקום להימנע מכך לכתחלה מחמת דבריהם.
- 57 כ"ה בלקט יושר.
- 58 כ"ה בדברי מלכיאל (ח"ג סי' יג).
- 59 ובפרט לאותם שלא היו בים קודם לאותם הימים שלא הורגלו בזה.
- 60 כמבואר במנחת אלעזר (ח"ד סי' מא).
- 61 ומקור דבריו מתשובת רב האי גאון הו"ד ברבינו ירוחם (נתיב ה ח"ד).
- 62 וכמובא במשנ"ב שם (ס"ק יח) והוא במור וקציעה ובתשובות ופסקים לגאונים (סי' טו). ואף שבמטה משה ובערוך השולחן הביאו טעם שהוא רק לנשים, מכל מקום נקטינו להלכה לדין זה אף באנשים.
- 63 ועל ידי שבטלים ממלאכה בזמן זה כבאותם הימים, יש הזכרה למיתת תלמידי רבי עקיבא.
- 64 וכמו שמצינו לגבי שמיטה שנאמר בה (ויקרא כה ח) 'וספרת לך שבע שבתות', מה שנת השמיטה אסורה במלאכה, אף זמן ספירת העומר דהיינו לאחר שקיעת החמה אסור במלאכה.

עניינים ומנהגים בימי הספירה

יש שנהגו ללמוד בימי ספירת העומר מסכת שבועות או סוטה שיש בהם מ"ט דפים⁷¹, ויש שנהגו ללמוד באותם הימים נביא משל⁷². כ"כ הובא באחרונים שכיון שימי ספירת העומר הם כחול המועד⁷³, יש ענין להרבות בהם בלימוד התורה ובקיום מצוות, וענין נוסף יש גם להרבות בהם בלימוד ההלכה⁷⁴, מלבד הענין המיוחד שיש להרבות באלו הימים בכבוד חברים⁷⁵.

ער"ח סיון

ערב ראש חודש סיון הוא יום המסוגל לתשובה⁷⁶, וראוי להתענות בו אף לאותם שאין רגילים בזה בכל ערב ראש חודש⁷⁷, ואף תיקנו לומר בו תפלה מיוחדת על הבנים.

אמירת תחנון מר"ח סיון עד אחר שבועות

מראש חודש ועד אחר שבועות אין אומרים תחנון⁷⁸, ואין מתענים באותם הימים⁷⁹, וה"ה שאין אומרים היה רצון שאחר קריאת התורה, ולענין אבל אף שיש הסוברים שאינו מתפלל לפני התיבה מראש חודש סיון, מכל מקום להלכה המנהג הוא שאכל מתפלל באותם הימים, ויש להרבות בימים אלו בלימוד התורה⁸⁰, ובפרט בשלושת ימי הגבלה המסוגלים להבין ולהשכיל בתורה⁸¹.

שני נמי, כיון שהוא מפני ספירת העומר, אין שייך האיסור אחר שכבר ספר. ומכל מקום אף לטעם ראשון התבאר בשער הציון (ס"ק טז) שאין זמן האיסור אחר השקיעה אלא כדי קבורה.

עוד מצינו טעמים נוספים לאיסור מלאכה, או מפני שהנשים הן שעסקו אז בקבורה⁶⁵. או מפני שהוא מחשש שמא ישכחו לספור העומר⁶⁶. או כהמבואר ברמב"ן שימי הספירה הם כחולו של מועד, ולכן אסרו במלאכה בימי הספירה להזכיר ענין זה⁶⁷. ומכל מקום להלכה נקטינן שלא נאסרה מלאכה אלא משקיעת החמה ועד אחר הספירה.

איזה מלאכה נאסרה

מלאכה שנאסרה בזמן הספירה היא רק מלאכה גמורה וארוכה⁶⁸. ובפמ"ג (סוף סי' תצג) כתב לדמותו למלאכות האסורות בחול המועד, ולדבריו כיון שבזמן הזה הותר כיבוס בחול המועד⁶⁹, מותר אם כן לכבס בזמן ספירת העומר. והוא הדין לכל מלאכה שהיא מעשה הדיוט כתפירת כפתור וכיו"ב שמותרת.

המנהג למעשה

ואמנם אף שהלכה פסוקה היא בשולחן ערוך לאסור במלאכה, ולכתחילה אכן ראוי לנהוג כן, מכל מקום רבים לא נהגו בזה איסור לא באנשים ואף לא בנשים, ויש להם על מה שיסמכו⁷⁰.

- 65 כ"כ בשבלי הלקט שנים צדקניות הן שהתעסקו בקבורה ואכמ"ל בטעם הדבר.
66 כ"כ במור וקציעה.
67 אף הוא במור וקציעה.
68 כן מבואר ביעב"ץ.
69 דאף בחול המועד היה מותר הכיבוס לולא טעמא שלא יכנס לרגל כשהוא מנוול.
70 כן מבואר בחק יעקב (ס"ק יב) ובבית דוד (ס"י רעא) ואף בזמנם יש שלא נהגו באיסור זה.
71 כ"כ בתשובות חתם סופר (אבה"ע ח"א ס"י קא) וענין בפ"ע יש במסכת שבועות ואכמ"ל.
72 כ"כ האלשיך (פרשת אמור).
73 על פי המבואר ברמב"ן וברבינו בחיי וכ"ה במור וקציעה (הו"ד ביעב"ץ ס"י תצג).
74 כמבואר בגמרא (תמורה טז). שנשתכחו הלכות בימי אבולו של משה והחזירם עתנאל בן קנז, שיש שכתבו שהיה הדבר בימי הספירה. ומהאי טעמא את הלכות יום טוב יש ללמוד שלוש ימים יום קודם החג, ואת ההלכות השייכות בפרטות לחג השבועות ילמד מראש חודש סיון, וכמבואר במשנ"ב (ס"י תכט סק"א) לגבי הלכות יום טוב, שיש אומרים שצריך ללומדם שלוש ימים קודם החג, והביא שם משמיה דהגר"א שכיון שהלכות יום טוב של שבועות אינם רבות כל כך, מהני להתחיל ללומדם מראש חודש סיון.
75 וכמבואר בכף החיים (סק"ה) שזהו שורש סיבת האבלות של אותם הימים, על תלמידי רבי עקיבא שמתו על שכביכול לא נהגו כבוד זה בזה. ובמגלה עמוקות (פרשת ואתחנן אות קז) שימי הספירה שבין פסח לעצרת הם ימים המסוגלים לתפלה על הכלל.
76 כמובא בחתם סופר (סוף פרשת במדבר).
77 כ"כ בחתם סופר (שם ובהגהות ס"י תקפא).
78 כמבואר ברמב"א (סי' תצד ס"ג).
79 כמובא במשנ"ב שם (סק"ז) ואף מי שיש לו יארציי"ט באותם הימים אינו מתענה.
80 לב דוד לחיד"א (פרק לד).
81 כמבואר בחיד"א שם [והוא בספר המכתם שרזי תורה וסודותיה ניתנו בשלושת ימי הגבלה ומתן תורה שאחר כך היה על התורה הנגילה].

קיצור הדינים למעשה

חל ערב שבועות בשבת אף לנוהגים באיסור עד ערב שבועות יכול להסתפר כבר מערב שבת ואף שהוא יום מ"ח לספירה.

איסור תספורת בין באיש ובין באשה אלא שבאיש אינו רק בשערות הראש אלא בכל שערות הגוף, ובאשה לא נאסר אלא תספורת הראש, ולא שאר מקומות שרגילה להורידם.

סירוק השיער או הורדת ריסי עיניים וגבות אינם בכלל האיסור.

באופן שמעכב שערו בהנחת התפילין או שמפריע שיער השפם את אכילתו וכן בכל האופנים שהוא נצרך כן לבריאותו מותר לספרם.

קטנים שהם בני חינוך יש להחמיר שלא לספרם אא"כ הם מצטערים מחמת כן, ויש שנהגו להחמיר אף בקטן הנעשה בן שלש שלא לספרו באלו הימים אף שהותר מעיקר דינא, ובמקומות שאין בהם מנהג מותר לאסור בזה מותר לספר הקטן אף בחול המועד.

האופנים שהותר להסתפר בהם בחולו של מועד הותרו לספר אף בימי הספירה.

תספורת

זמן האיסור לנוהגים כהשו"ע הוא עד ל"ד ביום ולנוהגים כהרמ"א הוא עד ל"ג בעומר ביום, ובמקום צורך אפשר לסמוך על המתירים להסתפר כבר מהלילה. ויש שנהגו איסור עד ראש חודש סיון או עד שלושת ימי הגבלה, ולמחמירים מפסח ועד שבועות אף יום ל"ג בכלל האיסור, ומכל מקום בערב שבועות הותרה התספורת כבר בלילה.

חל ל"ג בעומר ביום ראשון הותרה התספורת ביום שישי לכבוד שבת אך לא בליל שישי, ואם לא הסתפר מערב שבת אסור בתספורת במוצ"ש אלא רק ביום ל"ג.

הושלמו ימי הספירה ביום ראשון [לנוהגים עד ר"ח או עד שלושת ימי הגבלה] יש להחמיר בזה לדינא שלא להתיר התספורת קודם השבת.

חל ראש חודש איר בשבת הותר להסתפר בערב שבת מלבד לנוהגים בצוואת ר"י החסיד.

שידוכים אין להתיר התספורת לצורך שידוכים או פגישות.

חתן הותר בתספורת בערב שבת שקודם חתונתו, ביום חתונתו, ובשבעת ימי המשתה. ובכלל ההיתר כל אותם שימנעו מלבא לשמחה אם לא יסתפרו.

בעלי ברית [סנדק ומוהל] הותרו בתספורת, ואבי הבן הותר בכך אף אם אינו במקום הברית, ובמקום צורך יש להתיר אף בלילה שלפניו, ובמקום צורך גדול אף הקוטר בכלל ההיתר.

כשהברית בשבת הותרו בעלי הברית להסתפר בערב שבת אף קודם חצות ובמקום הדחק אף ביום חמישי.

כשהברית ביום ראשון לא הותרו בעלי הברית בתספורת מערב שבת.

בפדיון הבן יש להקל בתספורת לאבי הבן ולכהן.

בעלי השמחה שהותרו בתספורת, לא הותרו אא"כ הם רגילים להסתפר לצורך כך, ולנוהגים שלא להסתפר מפסח ועד שבועות ואף ל"ג בעומר בכלל, לא הותרו בעלי שמחה בתספורת.

נער בר מצוה ואביו ראוי להחמיר שלא יסתפרו, ואם הוא מגודל בשער יקצוץ מעט, והראוי שאף במקום היתר יעשה זאת הנער בעודו קטן.

ברכת שהחיינו וקניית דבר חדש

ברכת שהחיינו החמירו בה בני אשכנז לכתחלה שלא לברכה בימי הספירה, אא"כ הזדמנה לו אותה הברכה, כגון שכבר בירך את ברכת הפרי ורוצה לאוכלו, או שחושש שיתקלקל לו עד סוף ימי הספירה, שאז מותר לו לברכה.

בשבת יכול לברך על אכילת פרי חדש, ויש להקל בזה במקום צורך אף בלבישת בגד חדש.

אחר ל"ג בעומר נראה שאפשר לברכה אף בימות החול, ואף לנוהגים באיסור תספורת באותם הימים.

בגד חדש אם הוא בגד חשוב יש מקום להחמיר שלא לקנותו או שלא לגמור תפירתו אף אם הוא כדי ללבושו אחר ימי הספירה, ובבגד שאינו חשוב יש להקל בקניה ובלבישה ובפרט כשהוא במקום הצורך.

קטן מותר לקנות לו בגדים חדשים אף אם הגיע לגיל חינוך.

לצורך נישואים הותר ללבוש בגדים חדשים אף בשבת שלפני

החתונה, וכן הותרה קניית כלים חדשים שברכתם הטוב והמטיב.

בעלי שמחה כבעל ברית או נער בר מצוה ואביו הותרו בלבישת בגד חדש.

דירה חדשה יש להימנע מלקנותה בימי הספירה אם אין הכרח בדבר. ויש מקום להחמיר אף שלא לעבור אליה בימי העומר, והצריך לכך יתחיל בה דירתו, על ידי שיניח בה דברים או ינוח בה מעט קודם ימי הספירה. ומכל מקום סיוע וצביעה מותרים אף שלכתחלה יש לחוש לאותם הנמנעים מכך.

לקנות מתנות וכן שליחת דורון נהגו בזה היתר בימי הספירה.

שאר דינים

רחיצה בים אף שיש מקום למנהג שלא לרחוץ מ"מ הצריך לכך לצורך בריאות וכיו"ב לא ימנע עצמו מכך.

נסיעות אף שיש שנמנעו מהם בימי הספירה מכל מקום ודאי שאין לו להקפיד באותם שהוא נצרך להם.

עשיית מלאכה מדינא דשו"ע יש להימנע מעשיית מלאכה [שהיא גמורה וארוכה] בין בנשים ובין באנשים משקיעת החמה עד הספירה, ואמנם אף שלכתחלה ראוי לנהוג כן, מכל מקום רבים שלא נהגו בזה יש להם על מה שיסמכו.

מנהגים בימי הספירה

ימי הספירה יש להרבות בהם בלימוד התורה, בלימוד הלכה, ובכבוד חברים. ויש שנהגו ללמוד בהם מסכת שבועות או סוטה שיש בהם מ"ט דפים, או נביא משלי.

פסח שני נוהגים בו כל דיני האבלות שבספירת העומר, אף לאותם שאין אומרים בו תחנון מחמת קצת יום טוב שבו.

ל"ג בעומר מרבים בו קצת שמחה אין אומרים בו תחנון ואף לא במנחה שלפניו. ואם חל ביום ראשון אין אומרים צדקתך בשבת שלפניו. אין מתענים בו מלבד תענית חלום. אומרים בו למנצח יענך, ואבל עובר בו לפני התיבה.

ערב ראש חודש הוא יום המסוגל לתשובה וראוי להתענות בו אף אותם שאין רגילים בזה בכל ערב ראש חודש.

מראש חודש ועד אחר שבועות אין אומרים תחנון, ויש להוסיף ולהרבות בלימוד התורה ובפרט בשלושת ימי הגבלה המסוגלים להבין ולהשכיל. והמנהג הוא שאכל מתפלל באותם הימים.

מורינו גאב"ד שליט"א באפיית מצות ש.ז. בעירנו ביתר עילית

אורח חיים למעלה למשכיל

רבינו הגדול מרן ראש הישיבה
ה"דרכי שמואל" זיע"א

חודש ניסן בצל המלחמה

הרה"ג רבי יוסף בריקמן שליט"א – מערכת "רוממות"

'שעה ליום יחשב'

הזמנים האלו שקודם הפסח הם זמנים גדולים ויקרים מאוד, וב'חסד לאברהם' כתב ששלושים יום קודם הפסח מתחילה הארה גדולה וצריך הכנה גדולה להיכנס לחג כראוי¹. שהנה ביציאת מצרים היתה הארה גדולה מאוד, שעם ישראל היו שקועים בתוך טומאת מצרים ערות הארץ והיו מוכרחים לצאת מיד בחיפזון גדול כדי שלא להשתקע שם - 'ולא יָכֻלוּ לְהִתְמַהֵמָה' (שמות יב, לט), והקב"ה האיר להם שלא לפי מדרגתם. ועל זה נאמר (ישעיהו טו, א) 'הָעַם הַהֲלֹכִים בְּחֹשֶׁךְ רָאוּ אֹר גָּדוֹל' שזה היה בחסד פשוט².

וכידוע שכל שנה ושנה מתחדשים בזמנים אלו ההארות שהיו, שהמועדים אינם רק זכר לדברים שקרו ח"ו אלא זה דבר שמתעורר מחדש בכל זמן וזמן מה שהיה בזמנם הללו, וכיון שבלייל הסדר היו הארות גדולים מאוד שלא לפי מדרגתם - 'לִיִּלָּה פְּיוֹם יָאִיר' (תהילים קל"ב), ואי אפשר להכיל את כל ההארות הללו בבת אחת והשטן מקטרג, וגם ביציאת מצרים היה קטרוג גדול שהללו והללו עובדי עבודה זרה, לכן ההשפעות מתחילות שלושים יום קודם החג בהדרגה, וכמה שיותר מתקרבים ההשפעות יותר גדולים.

והמצב הזה של האור הגדול שהגיע בפסח, לא שייך להגיע בכל שנה ושנה מתוך ירידה ושפלות אל התרוממות וגדלות, ולהכיל את כל ההארות הללו ברגע אחד. לכך בא אותו האור הגדול והשפע בהדרגה בשלושים יום שלפני הפסח.

מצב שכזה תלוי בעבודת האדם, וככל שהאדם מכין את עצמו יותר ויותר, כך הוא יכול לזכות לאור הגדול בלייל התקדש החג. וצריך להיתפס ולהשתייך לזמנים הללו שהזמן יקר, ונורא נוראות גדולת הימים, וכמו שכתב ה'אבני נזר' בתשובה (או"ח סימן שלו) שבזמנים האלו 'שעה ליום יחשב'³.

בלי הכנה אין כאן יציאה

והרי לצאת ממצרים זה עדיין לא מספיק, שעיקר התכלית היא 'תַּעֲבֹדוּן אֶת הָאֱלֹקִים עַל הָהָר הַזֶּה', 'לא היציאה' - 'הוצאה' עיקר, אלא ההנחה... ההכנה הכי גדולה היא להיכן אתה מגיע. ורש"י בשבת (ג' ע"ב ד"ה ידו) כתב ש'אין דרך הוצאה בלא עקירה והנחה', ובלא ההנחה אין לזה שם הוצאה כלל. עיקר היציאה לחירות היתה כהכנה לקבלת התורה, ובלי קבלת עול תורה, ובלי הכנה לעסוק ולעמול בתורה, שזה עיקר משמעות החירות והגאולה, -

בלי זה אין כאן יציאה כלל.

וידוע לשון הרמב"ן⁴ 'כל המקודש מחבירו' - 'חב מחבירו', כך גם הוא בחודש הזה - חודש ניסן, שהוא מקודש יותר, ויש בו יותר ביטולים ויותר נסיונות, יש יותר קטרוג מצד היצה"ר - השטן.

והנה נפסק בשו"ע שאין אומרים נפילת אפים, והואיל ורוב החודש בקדושה, לכן אין אומרים כל החודש. ואדונו הגר"א ז"ל מבאר כדרכו ואומר רמז על כך שאף שלא מתענים בראש חודש, הרי דווקא בראש חודש ניסן מתענים [תענית צדיקים]. ואף שיש לזה טעם מפני מיתת נדב ואביהוא, מכל מקום זה קצת מחודש, ולעומת זה בשאר ימי החודש הם ימים של שמחה שלא מספידים ולא מתענים בהם.

ועל זה אומר הגאון ז"ל רמז בפסוק 'הַחֲדָשׁ הַזֶּה לָכֶם רִאשׁ חֲדָשִׁים' כל החודש הזה הוא כמו ראש חודש ארוך, שלא מתענים בו לא נופלים אפים, אבל 'ראשון הוא לָכֶם - לְחֲדָשֵׁי הַשָּׁנָה', דוקא היום הראשון בו כשאר חודשי השנה שמותר בתענית. ומסתמא ברמז של הגאון ז"ל מונח גם גדר, ולא סתם רמז, אלא כמו שרואים בעש"ת שנחשבים כולם כ'ראש השנה' אף שיש יום פרטי שנקרא ראש השנה, כך גם ניסן כולו הוא כראש חודש.

1 מתוך שיחה בפתיחת ישיבת בין הזמנים ריש חודש ניסן במצב בו היה סכנה בארצנו.

2 ידוע כי רבינו היה לומד מסכת פסחים קודם החג, וזה היה ההכנה לפסח. תלמידי רבינו מספרים כי ברוב השנים במוצאי יום הפורים אחר תפילת מעריב כבר היה מתחיל בלימוד מסכת פסחים עם כל הכוחות. יש לציין כי בשמחת סיום מסכת של אברכי כולל שהזמינו את רבינו לדבר, נשא רבינו משא ארוך ומקיף על השמחה הגדולה שב' סיום מסכת ובלימודה, ובתוך הדברים אמר: כאשר מסיימים מסכת מהימנה מענייני שבת השמחה גדולה עוד יותר, שהרי ידועים דברי הזהור (הקדמה לתיקו"ז) 'מאן דירית מסכתא חדא ירית עלמא חדא', כי כל מסכת היא עולם, ומבואר בכמה מקומות ש'עלמא' היינו העולם של המסכת, וכגון מסכת פסחים מונח בה העולם של חג הפסח... 3 רבינו היה מוסיף כי אח"כ בימי הספירה היו צריכים לקנות מעלות אלו בקנין על ידי עבודה עצמית שזה עיקר העבודה, ומעלת האדם הוא מה שהאדם קונה בקנין עצמי, וכך כל הבריאה 'תחילתה חסד וסופה חסד' (עיין סוטה יד, א). אבל אין אצל הקב"ה מתנת חנים 'כל האומר הקב"ה ותן יותר חייו' (ב"ק נא, א), רק יש רחמים גדולים, וברוב רחמיו הקב"ה האיר להם בתוך החושך. אבל אח"כ צריך שיבוא מצד האדם.

4 וז"ל שם: ב"ה אור ליום א' מוצש"ק אחרי תרמ"ו. שלום לכבוד ידידי הרה"ג המפורסם חריף ובקי מו"ה חיים נ"י מלפנים רב במאסקווא. (ה"ה רבי חיים ברלין) יקרתי הגיעני ערב שבת בין השמשות. דבר אשר ביקש להשיב לו על איזה ספיקות במילי דפיסחא. אם כי הקשה לשאול יקרי הערך שעה ליום יחשב. על כל זה לאשר ביקש מאוד להשיב לו להיות לו לעונג ושמחת יום טוב לקחתי מעט פנאי, עכ"ל. והנה בתאריך התשובה מופיע מוצש"ק אחרי, ובדרך כלל זה לאחר חג הפסח, אמנם בשנה זו - תרמ"ו, זה אחד הפעמים הנדירות בהם חל פרשת אחרי קודם חג הפסח, ועל כך כתב האבני נזר 'כי ימים אלו יקרי הערך שעה ליום יחשב'.

5 באגרת הרמב"ן (כתבי רמב"ן ח"א דף רסח) ששלח לבנו רבי נחמן ז"ל, כתב: ובאתי בשלום לירושלים עה"ק ביום ט' אלול ה' אלפים כ"ז, ועמדתה בה עד מחרת יוה"כ פ', לפני מועדות לחברון עיר קברות אבותינו הקדושים וכו'. ומה אגיד בענין הארץ כי רבה העזובה וגדול השממון, כללו של דבר: כל המקודש מחבירו - חרב מחבירו, וירושלים חריבה יותר מן הכל, וארץ יהודה מן הגליל, ואין ישראל בתוכה, כי מעת שבאו התתרים ברחו משם, ומהם שנהרגו בחרבם, ורק שני אחים צבעים שקונים צבע מן המושל, אליהם יאספו עד מנין, ומתפללים בביתם בשבתות וי"ט, והנה זירזו אותם ומצאנו בית חרב ולקחנוהו לביהכ"נ וכו', ע"ש.

"אמרת אף תיראי אותי תקחי מוסר"

ובפרט כאשר אנחנו נמצאים במצב שיש יותר שפיכות דמים, ואלו הם ימים שהקב"ה יותר מעורר אותנו... וח"ו שלא נצטרך לזה.

והנה הנביא (צפניה ג, ד-ו) אומר: "הַכְרַתִּי גוֹיִם נִשְׁמָו פְּנוֹתָם הַחֲרַבְתִּי חוֹצוֹתָם מִבְּלִי עוֹבֵר נִצְדָּו עֲרִיהֶם מִבְּלִי אִישׁ מֵאִין יוֹשֵׁב אֶמְרָתִי אֶף תִּירָאִי אוֹתִי תִקְחִי מוֹסֵר וְלֹא יִכָּרַת מְעוֹנָה כֹּל אֲשֶׁר פָּקַדְתִּי עָלֶיךָ אֲכַן הַשְׁכִּימוּ הַשְּׁחִיתוּ כֹּל עֲלִילוֹתָם". - הנביא מתאונן על כך שכשישראל שומעים על כך שגויים נהרגים במקום רחוק, "הַכְרַתִּי גוֹיִם", הרי שגם בזה יש תביעה על כלל ישראל - "תִקְחִי מוֹסֵר", הנביא תובע מאיתנו להכיר שאין כאן דבר טבעי, להבין שגם כשגויים נהרגים הרי זה מצב של "מֶלֶךְ בְּמִשְׁפָּט יַעֲמִיד אֶרֶץ" (משלי כט, ד) ועלינו חובה להתעורר מזה.

ההסתכלות שלנו על מה שקורה, מושפעת קצת מהמערכות הקלוקלות האחרות, אנחנו מושפעים ממה שאנחנו קוראים וממה שאנחנו שומעים, הדברים שנאמרים והפרשנויות האחרות נכנסים לנו לראש, ואנו מבינים כביכול שיש סיבות טבעיות לכל דבר, ולא מרגישים וחשים את מה שאנחנו חייבים להרגיש, לא רואים את מה שצריך לראות...

חז"ל (בר"ר מב, ד) אומרים: 'אם ראית מלכויות מתגרות אלו באלו צפה לרגל של משיח', וכוונת הדברים היא לא להיתפס לעצם המלחמה ולהסביר את התהליכים הטבעיים שלה, להבין למה זה קורה בדרך הטבעית של ההסתר פנים, לא להעמיק בהבנה וב'לומדות' של ההסתר, אלא להביט מהו דבר ד' ומה התפקיד של כלל ישראל בזמן שכזה, זוהי חובתנו כמאמינים בני מאמינים, להתחזק כל יום באמונה בהשגחה פרטית, וממילא לדעת מהי ההסתכלות האמיתית על מה שקורה.

האמת היא, כפי שקובעים חז"ל בגמרא (יבמות סג, א), ש'אין פורענות באה לעולם אלא בשביל ישראל', - בשל כך באים השונאים, אין לזה ח"ו שום סיבה אחרת, וכל ההסברים והפרשנויות הם רק איך מתלבשת המלחמה בדרך הטבע, אבל החכמה של כלל ישראל והתפקיד והחובה של כל אחד ואחד מישראל, זה לראות מה באמת קורה ומדוע זה קורה.⁶

"צדיק באמונתו יחיה"

ידוע הוא מה שכתב החפץ חיים על דברי הגמרא (מכות כד, א) 'בא חבקוק והעמידן על אחת, וצדיק באמונתו יחיה', כי אין ברירה בזה, והוא הראש לכל החדשים כולם, וכוליה בטר

בלבד עמד עלינו לכלותינו אלא שבכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו והקב"ה מצילנו מידם! והכל תלוי בנו, שנתחזק, שלא יהיה ח"ו חודש של בטלה שהוא ראש החדשים, וזה הכנה לפסח שהוא יסוד ושורש הגאולה. והרי הזמנים הללו מסוגלים ביותר לעליה והתרוממות בתורה ותפילה ובכל עבודת ה', מההכנה לליל הסדר - לפסח, וממשיך לימי הספירה - ימי הבנין של האדם, והם ימים שקובעים את מצבו של האדם לכל השנה כולה. ויש תביעה גדולה לנצל את הימים הללו, כי אע"פ שתמיד צריכים להתחזק, מ"מ יש זמנים מיוחדים.

הכנה - לברוך מן הרע בחפזון

וההכנה הכי גדולה היא להתנער מכל הבלי העוה"ז ולהתחזק בתורה, וכמו שהיה ביציאת מצרים שיצאו בחפזון נורא כי "לא יָכְלוּ לְהִתְמַהֵּמָה", שהיו שקועים במ"ט שערי טומאה. והרמ"ק כתב שאם היו נשארים עוד מעט היו נופלים לשער הנו"ן שאז כבר אי אפשר לחזור.⁷

וכיון שהיה את כוח הרע היו צריכים לברוח בחפזון, וגם היום צריך לברוח מן הרע בחפזון...! ורק לעתיד לבוא שיתוקן העולם ולא יצטרכו לברוח מן הרע נאמר (ישעיה נב, ב): "כִּי לֹא בְּחִפְזוֹן תִּצָּאוּ וּבְמִנְסָה לֹא תֵלְכוּן כִּי הִלֵּךְ לְפָנֶיכֶם ה' וּמִאֲסָפְכֶם אֶלְקֵי יִשְׂרָאֵל".

הכנה - להתחזק בתורה

וכך מתנערים מכל הבלי העוה"ז, ע"י שיושבים ועוסקים בתורה. והנה עצם הדבר שיושבים ולומדים תורת ד' הוא דבר גדול מאוד שאין ערוך לו, כי 'תלמוד תורה כנגד כולם' (פאה א, א), ולשון חז"ל (איכה רבה פתיחתה ב) 'ויתר הקדוש ברוך הוא על עבודת כוכבים ועל גילוי עריות ועל שפיכות דמים ולא ויתר על מאסה של תורה שנאמר על מה אבדה הארץ, על עבודת כוכבים ועל גילוי עריות ועל שפיכות דמים אין כתיב כאן אלא על עזבם את תורת', רב הונא וכו' אמרי כתיב ואותי עזבו ואת תורת לא שמרו, הלואי אותי עזבו ותורתי שמרו, מתוך שהיו מתעסקין בה המאור שבה היה מחזירן למוטב'.⁸

ותמיד עוררו גדולי עולם על ההתחזקות בלימוד התורה, ובפרט בבין הזמנים, הגם שצריך אותם כל אחד כמה שצריך... אך כל זה הוא גם בימים כתיקונם, על אחת כמה וכמה יש צורך בחיזוק הזה בזמן שלא זכינו לימים כתיקונם, ואנחנו בגלות עד הגאולה השלימה "עַד כִּי יָבֹא שִׁילוֹ" (בראשית מט, י) ואז יהיו הימים כתיקונם.

הכל הולך אחר הראש

החודש הזה הוא חודש מיוחד ראש לכל החדשים, אע"פ שכל חודש וכל שעה וכל רגע הם מיוחדים, אבל יש סגולה מיוחדת בחודש ניסן. וחז"ל תיקנו לנו לקרוא פרשת החודש כדי להתבונן ולהתכונן לחודש הגדול הזה, החודש הזה הוא ראש החדשים, והכל הולך אחר הראש.⁶

וכמו שמצינו על ראש השנה שכל השנה נגזרת אחריה כיון ש'גופיה בתר רישיה גריר', וכן חודש ניסן הוא ראש השנה לכמה דברים, והוא גם חודש של יציאת מצרים חודש הגאולה, ויציאת מצרים תמיד תישאר גם לעתיד לבוא אלא שאז תהיה טפילה וכמו שכתוב (ירמיהו טז, יד-טו) "וְלֹא יֵאמָר עוֹד חִי ה' אֲשֶׁר הִעֲלָה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: כִּי אִם חִי ה' אֲשֶׁר הִעֲלָה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּמִכַּל הָאֲרָצוֹת אֲשֶׁר הִדְיָחָם שָׁמָּה וְהִשְׁבֵּיתָם עַל אֲדָמָתָם אֲשֶׁר נָתַתִּי לְאֲבוֹתָם".

וצריכים להתעורר ולהתחזק ובפרט עכשיו שעומדים עלינו בגזירות נוראות, וכמו שאומרים בהגדה של פסח 'שלא אחד ורבינו במקור' ביאר כי זהו הטעם בדברי הגר"א שכל החודש הוא כראש חודש, כי חודש ניסן נתקדש ע"י הקב"ה בעצמו, והוא הראש לכל החדשים כולם, וכוליה בטר

7 והוסיף רבינו דאמנא הגר"א כתב שבטומאה אין שער נו"ן, ודבריו מובנים לנו יותר שהרי כל כוח הטומאה הוא על ידי שיונק מהקדושה, ובקדושה עצמה שער הנו"ן גבוה מאוד כמעט ואינו ניתן להשגה שאפילו משה רבינו לא השיגו, ואצל הקב"ה נאמר (תהילים ה, ה) "לֹא יִגְרָךְ רָע" שלמעלה למעלה אין לכוח הרע שום אחיזה שם.

8 רבינו היה מוסיף בזמן זה ואומר: כך גם היה בנס חג הפורים שקראו לו חז"ל 'סוף כל הניסים', - הנס היה נראה קצת כביכול השתלשלות מקרית בדרך הטבע, ובדאי שאם היו על זה פרשנויות, היו מסבירים את מה שקרה בצורה אחרת לגמרי, ורק במבט של נבואה ושל רוח הקודש, אם מסתכלים איך נראים הדברים כלפי הקב"ה אז יודעים מה באמת קרה שם.

בדברים הללו ח"ו שום מקום לקולות למעט בתורה ובדקדוק המצוות, ואין צריך לומר שוודאי ח"ו אם ביטל אפילו דבר מדברי סופרים הוא מומר לדבר אחד. רק הפירוש בדברי חז"ל שם ש'בא דוד העמידן על י"א, ובא ישעיה והעמידם על שש ובא חבקוק והעמידן על אחת וכו', הוא כי לפניהם בדורות קודמים, כל פגם קטן הרחיק את האדם, עד שהיה לו קשה לשוב ולהתקרב להקב"ה, וכמו שכתב הגר"א ז"ל על דור דעה, אותו דור המדבר הגדול והמיוחד, שאצלם כל דבר קטן היה מוריד את האדם ח"ו וגורם לחרון אף, וכל פגימה שאדם פגם היה קשה לו לחזור, ולכן תיקנו עיקרים, שכל זמן שאדם מקיים אותם, יותר קל לו לחזור והוא לא מנותק כל כך, וזהו שבא חבקוק לומר שכל זמן שאדם חזק באמונה הוא עדין לא ניתק, עדיין הוא יכול לעשות תשובה על כל דקדוק קל ועל כל פרט ופרט.

ותחילת לשון הפסוק בחבקוק (ב,ד) של "צִדִּיק בְּאַמוּנָתוֹ יִחְיֶה" הוא: "הִנֵּה עֹפֶלָה לֹא יִשְׁרֶה נַפְשׁוֹ בּוֹ וְצִדִּיק בְּאַמוּנָתוֹ יִחְיֶה" מדבר על נבוכדנאצר. ויש לשון במדרש, שנבוכדנאצר אף פעם לא היה מרוצה, אמנם הוא כובש ממלכות, אך תמיד הוא נשאר אותו אחד, ולעומת זאת "צִדִּיק בְּאַמוּנָתוֹ יִחְיֶה" ההדגשה היא על ה"יחיה" להיות במצב שהוא חי באמונה, לא רק ידיעה שכלית, וזו היא המעלה שעליה מדבר חבקוק, להיות אדם חי באמונה להסתכל על כל פרט במבט של אמונה, כל דבר שקורה עם התבוננות באמונה, בהשגחה ובביטחון, לדעת שהכל הוא מהקב"ה.

בפועל קורה ההיפך, אדם שומע את כל ההסברים הטבעיים למה זה קרה, אכן אמנם יש מצב של "אֵכָן אֶתָּה אֶל-מִסְתַּתֵּר" (ישעיה מה,טו) - יש הסתר פנים, וכל ההסברים הטבעיים הם בתור התלבשות איך זה קרה באיזו צורה טבעית, אבל החיוב שלנו הוא לא להסיח דעת כלל, לדעת שזו יד ד' להבין מה ד' רוצה מאיתנו.

הכל בשביל שנתעורר

ידועים דברי הגמ' בערכין (טז,ב): 'עד היכן תכלית יסורין, אפילו הושיט ידו לכיס ליטול שלוש ועלו בידו שתיים, כלומר, כשלא יצא מהכיס כמו שהוא רוצה, זה גם כן יסורים. והגר"א ז"ל מבאר את הדברים שאדם שמתבונן על כל מה שקורה ושלם במעשיו, הרי הוא מרגיש שיש סיבה מדוע זה לא יצא מכיסו כמו שהוא רצה, הוא

מבין שמישהו מעורר אותו, וכשח"ו זה לא עוזר, אז הקב"ה נותן יותר התעוררות ויש שפיכות דמים מישראל ממש, שלא נצטרך ח"ו לזה.

וזהו שאומר הנביא "הִכְרַתִּי גֹיִם", אם יש כבר מצב שהורגים, אפילו אם זה גויים, אם שצריך לעורר בצורה שכזאת שיש כבר שפיכות דמים, אז החיוב והתביעה היא לקחת מזה מוסר, אם לא מתעוררים מזה, אזי ח"ו יש יותר ויותר, שהקב"ה כבר יאמר לצרותינו ד'...

את תשומת הלב הזאת ואת ההתעוררות הזאת הקב"ה רוצה מאיתנו, והם דברי הרמב"ם בהלכות תענית 'שאם לא יזעקו ויאמרו דבר זה ממנהג העולם איננו נצרכים ונזכר נקריה, הרי זו דרך אכזרית ותוסף הצרה צרות אחרות, והוא לשון הכתוב (ויקרא כז,כז-כח) "וְהִלַּכְתֶּם עִמִּי בְּקָרִי, וְהִלַּכְתִּי עִמָּכֶם בְּחַיִּת קָרִי", כלומר כשאביא עליכם צרה כדי שתשובו, אם תאמרו שהוא קרי אוסיף לכם חמת אותו קרי. - אדם שומע שיש צרה אבל הוא נשאר בלי שום קבלה, הוא יודע להסביר מה הסיבה למה שקרה בדרכי הטבע, על זה יש את התביעה הנוראית של "וְהִלַּכְתֶּם עִמִּי בְּקָרִי".

אינני ראוי להיות מוכיח בשער, אבל כל אחד יודע נגעי לבבו, גם מה שלא יודעים עליו, צריך לחיות עם הקב"ה, לזכור שהכל יתפרסם, שיש דין לכל דבר, אדם נידון בכל יום ובכל שעה, ובודאי אי אפשר להתעלם מזה, בפרט כשקורים דברים לעורר אותנו.

לכל דור יש את הנסיונות שלו, וכיום ה"וְהִלַּכְתֶּם עִמִּי בְּקָרִי" יותר בולט, שומעים פרטים על מה שקורה, הדברים משתלבים בצורה הטבעית כביכול שלהם, שומעים וקוראים ויש פרשנויות והסברים לכל דבר, הרי אין לך "וְהִלַּכְתֶּם עִמִּי בְּקָרִי" גדול מזה.

השיבנו אבינו - לתורתך

ודאי שהתפקיד העיקרי וההתעוררות האמיתית היא בתורה, וכמו שטבעו חז"ל במטבע התפילה 'השיבנו אבינו - לתורתך', לימוד של תורה על מנת לעשות ולחיות חיים של תורה, אף ש'תלמוד תורה הוא כנגד כולם, אבל אי אפשר לסמוך רק על זה, אלא חייבים לחיות את התורה, לפשפש ולמשמש, וכל אחד יודע בנפשו ובלבבו מה שכן יודעים עליו ומה שלא יודעים עליו, על הכל יש דין וחשבון.

ודאי דבר גדול הוא ונשגב שמתעסקים 9 רבינו היה מוסיף ואומר כי בלימוד התורה שייך 'חזרה', אך בתפילה להיפך, לא שייך חזרה, אם הוא רק חוזר על מה שהתפלל אתמול אין לזה שום טעם של תפילה, ואין בזה "וְאֶשְׁפָּךְ אֶת נַפְשִׁי לִפְנֵי ה'" (שמואל א' א,טו), ואדרבה, בזמן של בין הזמנים יותר מחויבים ואסור להסיח את הדעת מזה שתפילה תהיה תפילה בכל הימים, בשבתות בימים טובים, להיות כל יום עם התחדשות בתפילה.

בזה ועוסקים בתורה, וצריך לחיות עם הרגשה וידיעה שגם בבין הזמנים שכשיושבים ולומדים זו לא התנדבות גדולה, מעין 'שאינו מצווה ועושה', אלא זהו קיום 'חובת האדם בעולמו', וד"ת תמיד צריכים חיזוק, שיהיה הלימוד יותר ויותר בשמחה, לעשות ולקיים את ציווי ד'. ו'בכל יום יהיו בעיניך כחדשים' וכשלומדים לזכור שזו תורת ד', ודע לפני מי אתה עומד, וכך הוא נקשר ומקושר להקב"ה.

במה להתחזק?

הרבה שואלים ומבקשים להגיד מה יש לתקן בזמנים שכאלו, לא שייך כל כך להגיד לציבור אבל ברור ששני הדברים האלו, התפילה שקרו חז"ל על זה "כָּרַם זֵלוֹת לִבִּי אֲדָם" (תהלים יב,ט) - 'אלו דברים העומדים ברומי של עולם ובני אדם מזלזלים בהם', ואני רגיל לומר שפשוט הוא שלא מדובר במי שלא מתפלל כראוי, לזה לא צריכים את דוד המלך, לא צריכים רוח הקודש, בשביל להגיד שזה נקרא מזלזלים, אלא גם מי שכבר מתפלל כמו שצריך, מי שנמצא במצב שהוא עומד לפני ד', עדיין לגודל רום מעלת התפילה שהיא דבר העומד ברומי של עולם, עדיין נקראים 'מזלזלין בהם', להתפלל כל יום עם טעם חדש בתפילה.9

והדבר הראשון והעיקרי הוא לשבת בבית המדרש, וודאי שאין שום ספק שזה מסיר הרבה קטרונים, ולקבל עול מלכות שמים באהבה ובשמחה, לדעת ש'אין לנו שיעור רק התורה הזאת', ורק זה מה שמחזיק אותנו. 10. 'איש לרעהו יאמר חזק'. וכשאדם תפוס עם עצמו ועם הקב"ה ומפעיל את הכוחות שבו, הרי שהוא מזכך את עצמו, והרבה מהדברים ש'תופסים' אותו נופלים ולא תופסים אצלו מקום.

ובאמת בזכות זה נזכה לגאולה שלימה, "וּמִלֵּאָה הָאֶרֶץ דָּעָה אֶת ה'", "וְנִגְלָה כְּבוֹד ה'" , מצב שבו יהיה קבלת עול תורה ויכירו שרק את זה יש ואין ערוך לדבר, ידעו ש'ת'ת כנגד כולם, יכירו שרק זה יקרב את הגאולה, "וְנִגְלָה כְּבוֹד ה'" , 'ונאכל שם מן הזבחים ומן הפסחים', ונזכה ל"כִּימִי צִאתְךָ מִצְרָיִם מִצְרָיִם אֶרָאֶנּוּ נִפְלְאוֹת" (מיכה ז,טו), גאולה שלימה בו ישיש עלינו כמשוש חתן על כלה, ויזכנו לישועת עולמים לשמחה הגדולה אמן.

10 והיה רבינו אומר כי דוקא ימים אלו שהם זמנים גבוהים מאוד של יסוד קדושת ישראל, יסוד אמונת ישראל, יסוד המציאות של ישראל, בזמן שהקב"ה הוציא אותנו מכור הברזל. לשון רבי סעדיה גאון על כלל ישראל, שאין ישראל אומה אלא בתורתה' - לא נהיינו אומה בכך שנכנסנו לארץ ישראל, אלא נהיינו אומה על ידי קבלת התורה, על ידי שקיבלנו עול תורה, על ידי ה'נעשה ונשמע', על ידי כך נהיינו עם ישראל - 'אשר בחר בנו מכל העמים'.

אכילת מצה כל שבעה

מרן עמוד ההוראה הגאון הגדול רבי עזריאל אויערבאך שליט"א

והרי אין חיוב אכילת מצה כל שבעת הימים אלא רק בלילה הראשון ובשאר הימים יש רק איסור אכילת חמץ, והיה ראוי לקרואם איסור חמץ, וביאר שכל הימים נגזרים אחרי הלילה הראשון ובשכילו באו, וכיון שאין מצוה כל שבעה שפיר יש לדון האם שימור של מצה לשם שבעת הימים יועיל לאכילה של הלילה הראשון.

ג. דין שימור להרמב"ם

ובאמת שהרמב"ם לא כתב חילוק בין שימור של המצה של הלילה הראשון לבין שאר הימים שכתב בהל' חור"מ (פ"ה ה"ח, ט') 'שאיין הדגן שנבלל או נתבשל ולא נתבקע חמץ גמור של תורה ואינו אלא מדברי סופרים משום שנאמר ושמרתם את המצות, כלומר הזהרו במצה ושמרו אותה מכל צד חמוץ, לפיכך אמרו חכמים צריך אדם לזהר בדגן שאוכל ממנו בפסח שלא יבוא עליו מים אחר שנקצר עד שלא יהיה בו שום חמוץ' וכתב המגיד משנה שם (בהל' ט') שלא נזכר ברמב"ם שום חילוק בין המצה שאוכל בלילה הראשון לבין המצה שאוכל בשאר ימי הפסח, מבואר א"כ שגם המצה של כל שבעת הימים צריכה שימור, וצ"ב מהי שיטתו.

עוד יל"ע דהרמב"ם (פרק ו') עוסק בדיני שימור המצה לשם מצוה ושם היה לו לומר דין שימור המצות, ואילו בפרק ה' עוסק בדיני חמץ ומה ראה להכניס דין שימור המצה בתוך דיני החמץ, [יש לציין שנידון זה לא שייך למה שמבואר בסימן תפ"ב במי שאין לו מצה שמורה משעת קצירה או משעת לישה אלא רק משעת טחינה כציד ינהג, דשם מיירי שעכ"פ לישת המצה היא לשם מצה של ליל הסדר ואילו כאן הנידון גם במצה השמורה משעת קצירה אלא שעשו אותה לשם מצה של כל שבעה ולא לשם לילה הראשון].

לשם מצות 'שבעת ימים מצות תאכלו', דהיינו שאם שמרה לשם מצוה שיאכלנה בז' ימי הפסח יוצא בה וכן עיקר, הרי שנוקט לדינא ששימור לשם מצה של שבעת הימים מהני.

ב. לדעת הגר"א שיש מצות עשה כל שבעה אי מהני שימור דשאר ימים

והנה שיטת הגר"א [הביאו המ"ב (תע"ה ס"ק מ"ה, תרל"ט ס"ק כ"ד)] שיש מצות אכילת מצה כל שבעת ימי הפסח כפשטה דקרא 'שבעת ימים תאכל מצות' אלא שהמצות עשה היא רק בלילה הראשון ובשאר ימים אין חיוב, ואע"פ שפסוק זה נדרש לכמה דרשות, מ"מ מכלל פשוטו לא נפיק [וכך יש בתורה י"א מקומות שנכתב בלשון המורה על המצוה של אכילת מצה כל שבעה], ולשיטתו אתי שפיר מש"כ הגר"ז ששימור לשם מצה של כל שבעה מהני לאכילה בליל הסדר כיון שגם במצה של כל שבעה יש מצות אכילה, [אמנם אין זה מוכח דעדיין אפשר דשאני מצוה של כל שבעה שהוא מצוה קיומית ולא חיובית ואם כיון לזו עדיין חסר הכונה לשם חיוב מצת מצוה, מ"מ דעת הגר"ז מישך שייכא לפי דעת הגר"א דיש מצוה כל שבעה, דכה"ג פשיטא ליה שיוצא כיון דשפיר הוי לשם מצת מצוה].

ברם לא נראה דלזה נתכוונו הגר"ז והחזו"א דהלא שיטת הפוסקים דאין מצוה בימי הפסח באכילת מצה, כדאיתא במג"א (סו"ס תרל"ט) שכתב לבאר שאין מברכים על מצה כל שבעה כמו על סוכה, משום שאין מצוה לאכול מצה כל שבעה אלא העיקר לא לאכול חמץ משא"כ בסוכה יש מצוה כל שבעה, וכן בט"ז (תרס"ח ס"ק א') שתמה מדוע התורה קבעה את השם 'חג המצות' על שם המצות

א. דין שימור המצה והמשמר לשם אכילת מצות דשאר ימי הפסח

איתא במתני' פסחים (ל"ה ע"א) 'חלות תודה ורקיני נזיר שעשאו לעצמו אין יוצא בהם, עשאו למכור בשוק יוצאין בהן' ושם בגמרא (ל"ח ע"א) 'מנה"מ אמר רבה דאמר קרא ושמרתם את המצות, מצה המשתמרת לשם מצה, יצאה זו שאין משתמרת לשם מצה אלא לשום זבח' ופירש רש"י 'ושמרתם את המצות עביד לה שימור לשם מצה, שימור שאתה משמרה שלא תחמיץ התכוין לשם מצה של מצוה' מבואר בגמ' שמצה של מצוה צריכה שימור לשם מצות מצה.

וכן מבואר ברש"י בגיטין (י' ע"א) בסוגיא ד'מצת כותי אדם יוצא בה ידי חובתו בפסח' 'ואדם יוצא בה ידי חובתו בפסח משום חובת לילה הראשון שהוא חייב לאכול מצה המשתמרת כדכתיב בערב תאכלו מצות, ואפילו ידעין בה דלא החמיצה לא נפיק בה אלא א"כ עבד לה שימור לשם חובת מצה דכתיב ושמרתם את המצות'.

וכתב בחזו"א (או"ח קכ"ד דף ל"ה.) דאי עביד בסתמא בלי כוונה כלל אמרינן ביה סתמא לשמה לשם מצות מצה בלילה הראשון וכדאיתא בגמ' 'לחמי תודה וגבי עיסת הכלבים בזמן שהרועים אוכלים ממנה יוצאים ידי' ח' וכ"כ המ"ב (סי' ת"ס) בבה"ל בשם הריטב"א דסתמא כלשמה, אבל אם משמרה שיהנה בה בפסח נראה דלא חשיב שימור, משום שבעינן לשם מצת מצוה.

ובשו"ע הגר"ז (תנ"ג ס"ד) כתב 'אין אדם יוצא ידי חובתו אלא במצה ששמרה ישראל מחימוץ לשם הפסח שנאמר 'ושמרתם את המצות', שישמרנה ישראל לשם מצות מצוה, וי"א לשם מצות 'בערב תאכלו מצות', וי"א

ד. גדר אכילת מצה כל שבעה

והנראה בזה דהנה איתא בפסחים (כ"ח ע"ב) גבי מחלוקת התנאים ממתי נאמר איסור לאו וכתב באיסור חמץ ד'רבי שמעון אומר חמץ לפני זמנו ולאחר זמנו אינו עובר עליו בלא כלום, תוך זמנו עובר עליו בכרת ובלאו, ושם בגמ' 'אמר לו רבי שמעון וכי אפשר לומר כן והלא כבר נאמר לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות, אם כן מה תלמוד לומר לא תאכל עליו חמץ, בשעה שישנו בקום אכול מצה ישנו בבל תאכל חמץ, ובשעה שאינו בקום אכול מצה אינו בבל תאכל חמץ, הנה זה פשוט שאין כוונת רבי שמעון להוכיח שחמץ לאחר זמנו לא נאסר, דזה פשיטא שלאחר פסח אין איסור חמץ, וקאי גבי איסור חמץ לפני זמנו שאינו עובר עליו, והיינו משש שעות ולמעלה, דמשום שבזמן זה אינו בקום אכול מצה אינו בבל תאכל חמץ.

ובפנ"י שם הקשה דאיכא למידק אם כן מאי קאמר ובשעה שאינו בקום אכול מצה אינו בבל תאכל חמץ, דהא ודאי ליתא דהא בכל שבעת ימים אינו בקום אכול מצה לבר מלילה ראשונה דהוי חובה ובאינן רשות ומדוע הרי היה צריך להיות שרק בלילה הראשון שישנו בקום אכול מצה ישנו בבל תאכל חמץ, וזה לא יתכן דהא כל שבעה אסורים בחמץ, וביאר דאע"ג דאינו מצוה אלא רשות, אפ"ה שייך לישנא דקום אכול מצה בכל שבעת הימים כיון דכתיב להדיא שבעת ימים לאכל עליו מצות, ע"כ.

מבואר שאע"פ שאכילת מצה בהם רשות ולא חובה, מ"מ הגדרת השבעת ימים של פסח הם 'קום אכול מצה', והיינו דגבי מצות סוכה גדר המצוה שהאדם צריך לקבוע את דירתו בסוכה כל שבעת הימים, וכל דיני ישיבת הסוכה הם כיצד לקיים מצוה זו, ולכן יש מ"ד בסוכה (מ"ה ע"ב) שאין מברכים על ישיבת סוכה רק בלילה הראשון וברכה זו כוללת את הישיבה של כל הימים, אלא שבליילה הראשון המצוה היא לקבוע דירתו בתקופה זו של שבעת הימים בסוכה, והישיבה במשך שבעת הימים היא קיום המצוה דירה שהתחיל לקיים בלילה הראשון, וע"ד זה י"ל גם בפסח שדין איסור חמץ ודין אכילת מצה אינם שני דברים נפרדים, אלא מאחר ונאסר החמץ, נאמרה הלכה נוספת שבאה לעשות קיום לאי אכילת החמץ, והיא ע"י אכילת מצה, ובשונה משאר מאכלות אסורות שהאיסור הוא לא לאוכלם ולהבדל מהם לגמרי, באה ההלכה בחמץ שיש מצוה נוספת לעשות קיום לאיסור של אכילת חמץ ע"י אכילת מצה, ומצוה זו של קום אכול מצה

אינה בשביל מצות מצה אלא בשביל הקיום של איסור חמץ, וכבר כתב כן בעונג יו"ט (סימן מ"ב) וז"ל 'משום דבמצות עשה דמצה היה רצון התורה לשתי ענינים האחד שלא יאכל חמץ ובמה שאינו מניח להחמיץ הכזית שאוכל פורש עצמו מאיסור חמץ ומקיים לא תאכל חמץ שגם זה מצוה' 2.

ובזה את"ש מש"כ הרמב"ם לבאר דין שימור המצה דכל שבעת ימים ולא חילק בין היום הראשון לשאר הימים דכיון שדין השימור מחמץ הוא קיום ה'קום אכול מצה' דהוא מקיים איסור אכיל חמץ, וכן נמי מבואר שפיר שבפרק ה' בדיני איסור חמץ הרמב"ם הביא דין שימור במצה, כיון שדין שימור זה הוא גופא הקיום של אי אכילת חמץ כפי שנתבאר.

אכן לדעת הגר"א שיש מצות אכילת מצה כל שבעת הימים, מצוה זו היא המשך של המצות אכילה של הלילה הראשון שנאמר בו 'בערב תאכלו מצות' והנפק"מ בין דעת הגר"א לשאר פוסקים, דלהגר"א כדי לקיים מצוה במצה כל שבעת הימים בעינן שימור ושיהא לחם עוני, [כפי שביאר בדמשק אליעזר (תנ"ג ס"ק י"ד) שהגר"א הקפיד מאוד על כל המצות שיהיו משומרות], אבל לשאר פוסקים שאין מצות אכילה כל שבעת הימים, הגדר בפסוק 'שבעת ימים תאכל עליו מצות' שהוא קיום לאיסור אכילת חמץ ולא בשביל מצות אכילת מצה, ולכן לא בעינן שימור מיוחד למצות של כל שבעת הימים כמו שימור של הלילה הראשון אלא וסגי בשימור מחמץ.

ה. דין אכילת מצה בשאר ימי הפסח

לפי"ז בנידון דידן לענין מצה של הלילה הראשון שעשה לה שימור לשם שבעת הימים לדעת הגר"א שבעינן שימור של כל שבעת הימים כמו שימור של הלילה הראשון, הרי שאם שימר לשם שבעת הימים ולא לשם הלילה הראשון אפשר דמהני גם ללילה הראשון דביסודו הוא אותו שימור [וכדלעיל אות ב'].

אבל לדעת שאר פוסקים שדין שימור של שבעת הימים אינו כמו שימור של הלילה הראשון כי בלילה הראשון צריך שימור מיוחד ואילו בשאר הימים סגי בשימור רק שלא יחמיץ, א"כ אם שימר את המצות של הלילה הראשון לשם שימור של שבעת הימים לא מהני, ומה שבשו"ע הגר"ז נקט בפשיטות לעיקר שמהני שימור של שבעת הימים גם ללילה הראשון, היינו משום דס"ל דדין אכילת מצה בשאר ימים הוי נמי בכלל

מצות אכילת מצה כלילה הראשון ולא ס"ל לחלק בין מצוה קיומית למצוה חיובית.

ו. ענין באכילת מצה בשאר הימים לכל הדעות

ונמצא שלכל הדעות יש קיום מצוה באכילת מצה כל שבעת הימים, או מדין קיום לאיסור של אי אכילת חמץ או שמקיים בזה ממש מצוה דשבעת ימים תאכלו מצות לפי הגר"א.

ויסוד דבר זה שיש קיום מצוה באכילת מצה כל שבעה מצאנו בראשונים לגבי חיוב הנחת תפילין בחול המועד, שכתבו שאין חיוב הנחת תפילין בחול המועד משום שנתמעטו ימי חול המועד מהפסוק 'והיה לך לאות על ירך' מי שצריכין אות יצאו שבתות וימים טובים שהן גופן אות, ובתוספות בעירובין (צ"ו ע"א ד"ה ימים) ביארו שגם ימי חול המועד הם אות ואינם צריכים אות אחר של תפילין משום שבסוכות חייבים בסוכה ובפסח אסור באכילת חמץ, וזה האות שיש בחול המועד, וכעין זה כתבו במנחות (ל"ו ע"ב ד"ה יצאו) עיי"ש, אבל בתוספות במו"ק (י"ט ע"א ד"ה רבי יוסי) ביארו דהואיל ואוכל מצה ויושב בסוכה אין צריך אות, ומימים ימימה נמי לא ממעט אלא יום טוב דחלוק שלשה, נמצא היינו שאכילת המצה היא עצמה האות, וכן נקט המ"ב בהלכות תפילין (ל"א ס"ק ו') על דברי השו"ע (סעיף ב') 'בחול המועד ג"כ אסור להניח תפילין מהטעם הזה בעצמו שימי חול המועד גם הם אות' וביאר 'בפסח אכילת מצה ובסוכה ישיבת הסוכה'.

ואם נאמר שאין קיום מצוה כלל באכילת מצה כל שבעת הימים [חוץ מהלילה הראשון], מה שייך לומר שיש בזה אות באכילת מצה, אלא מוכח שודאי יש ענין באכילת מצה כל שבעה, או משום מצוה כדעת הגר"א או אפילו אם אין מצוה אבל יש בזה קיום ללאו של אי אכילת חמץ, ואכילה זו היא האות.

ראיה נוספת שיש קיום מצוה באכילת מצה כל שבעת הימים, שהרי הקשו הראשונים [ע"י בבעל המאור סוף פסחים] מדוע לא מברכים על מצה כל שבעה כמו שמברכים על הסוכה כל שבעה, ולכאורה מה ההו"א שיברכו על מצה כל שבעה אם אין שום ענין באכילת מצה כל שבעה, ומה הדמיון לסוכה שיש מצוה כל שבעה, אלא מוכח שיש מצוה באכילת מצה כל שבעה או כדעת הגר"א או עכ"פ מדין קיום ללאו של מניעת אכילת חמץ. [אמנם עיין לעיל אות ב' שהמג"א תירץ שאה"נ אין שום מצוה, ולדבריו צ"ב מה ההו"א לברך].

1 ועיי"ש עוד שתיקף שלדעת רבי שמעון אין את הדרשה שכל ששת הימים הוא רשות.
2 ונראה גם שזו כוונת החוקני בפרשת בא (שמות י"ב י"ח) עיי"ש.

חברי ורבני כולל "והגית" בעירנו ביתר בעמדם על כור המבחן אצל רבינו הגאב"ד שליט"א

ביום רביעי כ"ב אדר עלו ובאו לבית ההוראה חברי ורבני כולל "והגית" בראשות ראש הכולל הרה"ג רבי משה אהרון רבינוביץ שליט"א הזוכים לקבוע משכנם בבית המדרש "זכרון שמואל" לעמוד בכור המבחן אצל מורינו הגאב"ד שליט"א על הלכות יו"ד ח"ב אשר הביע התפעלות מהיקף ידיעותיהם הנרחבות כאשר יחדיו השתעשעו בעומקה של הלכה למשך שעה ארוכה. מרן שליט"א האציל מברכותיו על חברי הכולל שיראו ברכה בתלמודם ויכוונו לאמיתיה של תורה לזכות את עם ה'.

במוצ"ש אף התקיים מעמד סיום של חברי הכולל כאשר במקום נשא דברים גם העוסק בצ"צ באמונה הרה"ג רבי מאיר וינטרויב שליט"א אשר בין היתר הביא את ברכת הגאב"ד שליט"א למעמד ומסר בשמו כי ראו על האברכים כי תורה וגדולה במקום אחד כאשר הכוונה ל"גדלות המדות" יחד עם רוחב ידיעותיהם בתורה. גדול היה המעמד לכבוד של תורה.

שמחה והתרגשות לקראת הרחבת גבולי הקדושה בהקמת משכן של קבע עבור בית ההוראה

כאשר גם גדולי תלמידי מרן הגאב"ד שליט"א יענו דבר ה' זו הלכה מידי יום ביומו

בשורה גדולה וחשובה לתושבי עירנו ביתר עילית עם קבלת הידיעה על התרחבות שערי בית ההוראה כאשר בע"ה בקרוב יוקם משכן של קבע לפעילות בית ההוראה אשר תפעל באופן סדיר מידי יום ביומו כאשר במקום יענו את השואלים דבר הלכה גדולי תלמידיו של מורינו הגאב"ד שליט"א תושבי עירנו ביתר ועל צבאם מורינו הגאב"ד שליט"א אשר יופיע פאר בבית ההוראה כפי שהיה בשנים האחרונות.

מדובר בבשורה גדולה אשר רבים ציפו לה זה מכבר, שיהיה בע"ה מקום הוראה לכל דורש את ה' בדרכי ההלכה של מורינו הגאב"ד שליט"א אשר יפעל תמידין כסדרן לתת מענה רחב ככל האפשר לשמחת לב יראי ה'. פרטים נוספים יפורסמו בקרוב.

